URBAN PLANNING OF THE SOUTHEAST PART OF TRAPEZITSA IN THE LIGHT OF THE LATEST RESEARCH

Mirko Robov

National Archaeological Institute with Museum at Bulgarian Academy of Sciences, Veliko Tarnovo, Bulgaria
mrobov@abv.bg

Abstract: After the 30's of the 13th century and until the end of the Tarnovo Kingdom in the south-east sector of Trapezitsa a specific urban planning was taking shape. Over several ledges are built some of the most significant Metropolitan churches, such as church № 3, 4 and 14, as well as a large closed ensemble near church №3, related to an eminent representative of the ecclesiastical hierarchy – most likely the bishop of this second in significance Metropolitan fort. Immediately south of the episcopate is attached a large duplex building, with an imposing appearance – columns and an arch construction. From the east it ends with an apse. There are no traces of mural paintings on the plastered walls. Among the findings there is a vessel with an image of the Star of David.

It is possible that this building had social and religious functions and was related to the Jewish people, who inhabited this fort during the 13th-14th centuries of Metropolitan Tarnovo.

Keywords: Trapezitsa; Church; Episcopate; Complex; Jewish People

ГРАДОУСТРОЙСТВОТО В ЮГОИЗТОЧНАТА ЧАСТ НА ТРАПЕЗИЦА В СВЕТЛИНАТА НА НОВИТЕ ПРОУЧВАНИЯ

Мирко Робов

Национален археологически институт с музей при Българска академия на науките, Велико Търново, България

Резюме: След 30-те години на 13 век и до края на Търновското царство в югоизточния сектор на Трапезица се оформя градоустройствена картина на тераси са издигнати някой от най-значимите столични църкви – с номера 3, 4 и 14, както и голям затворен ансамбъл при църква №3 свързан с виден представител на църковната йерархия /най-вероятно епископът на тази втора по значимост столична крепост/. Непосредствено южно до епископията е долепена голяма двуделна постройка, оформена представително – колони и аркова конструкция. От изток е завършвала с апсида. По измазаните с хоросан стени няма останки от стенопис. Сред откритите находки е съд с изобразена звезда на Давид. Напълно възможно е тази сграда да е била натоварена с

обществени и религиозни функции и да е свързана с обетавалите тази крепост евреи през столично Търново – 13-14 век.

Ключови думи: Трапезица; църква; епископия; комплекс; евреи

На 18 март 1879 г. се учредява първото в страната археологическо дружество – Търновското (Domuschiev, 1967, p. 61). Основен момент в програмните му цели е провеждането на археологически разкопки на Трапезица. Те започват още същата година (Beron, 2004, p. 18). Съсредоточени са в северната част на билото и са под ръководството на д-р Васил Берон и проф. Марин Дринов.

Последват разкопки през 1884 г. Съсредоточени са в Югоизточния сектор на крепостта като обхващат църкви с номера 3 и 4. Това е всъщност първият етап на проучването на въпросните култови паметници, тъй като повторно тук се работи и през 1900 г. под ръководството на франския археолог Жорж Сьор (Nikolova, 1962, p. 35). В миниатюрата върху лист №2 от Ватиканкия препис на Манасиевата хроника (Duychev, 1962, p. 32), сектора е отразен с крепостната стена и няколко църкви. Видимо от архитектурните особености, едната от църквите е куполна, а други две са с двускатни покриви и едноскатно покритие на странични галерии. Цвета на покривните материали показва, че куполната църква е покрита с оловни листове. При останалите църкви са използувани керемиди.

Църква №3 е с частично запазени градежи и много малки пасажи от вътрешната цокълна стенопис. В плана й са поставени два входа съответно в западния зид на притвора и в южния зид на наоса. От север е ситуирано помещение, прилепено към църквата. Четири правоъгълни фундамента с посока север-юг, разположени западно от храма. Външният зид на помещението от север продължава към запад, като огражда широко дворно пространство. Оформени са пиластри откъм южното му лице. Както пише Н. Мавродинов, планът на Васил Димов (Dimov, 1915) е неточен, но дава важни архитектурни подробности за несъществували по-късно елементи – две арки на западната и една на южната фасада на църквата (Mavrodinov, 1931, p. 36). Църквата е била повторно разкопана от Жорж Сьор през 1900 год., като данните от това

проучване не са известни. По план църквата е еднокорабна, кръстокуполна, с един притвор.

Общите й размери са 13/8 м. Апсидата е полукръгла. Суперструкцията е запазена на максимална височина от 0,60 м. Градежът на източната фасада е положен върху солиден блокаж, залят обилнос хоросанов разтвор.Този конструктивен похват е приложен с цел надеждното укрепване на терена, тъй като източният зид на църквата попада в самия край на терасата, а от там, към източната крепостна тена на Трапезица, теренът е със силно изразена денивилация. Това именно е наложило неговото допълнително укрепване. В оформлението на стените е вложен смесен градеж, от редуващи се редове от добре обработени камъни, с грижливо оформени лица,които се редуват с тухлени редове. Затова свидетелстват многобройните екземпляри от цели и фрагметирани тухли в насипа около църквата, а също и от отделни пасажи от градежа във вътрешността на църквата. Наосът е с форма на квадрат. Предолтарното пространство е разделено на три части от две стени, оформени с арки. Самият олтар е по-широк от наоса, като „напомня кръстовидните източни църкви в форма на буквата Т" (Mavrodinov, n.d., p. 36). Пространството е отделено с две колони, като базите им са стъпвали на зидани фундаменти, правоъгълни по форма.

Били са разположени симетрично върху двата стилобата, които опират в края на олтарната ниша. Запазен към времето на новите проучвания, е само северният от тези фундаменти. Носещите елементи на подкуполният барабан от запад са два масивни зидани пиластри с внушителни размери.

До запазената височина на фасадните стени са стъпвали върху сравнително висок цокъл. Керамопластични елементи /кръгли панички и четирилистници/ са обогатявали декоративно-художествения образ на фасадните стени, изградени грижливо, с техниката на смесения градеж. Това представя църква №3 като един типичен представител на Търновската архитектурна школа с живописно-декоративните похвати, които познаваме от други проучени паметници на Царевец и по двата бряга на Янтра (Robov, 2002a, p. 251), (Robov, 2002b). Протезисната /в по-късно преустройство зазидана/ и диакониконна ниши започват ниско, малко над нивото на пода. Южният вход е в западната половина на

южния зид на наоса. Съоръжението отвежда към южната странична галерия на църквата.

Подовото покритие на църквата първоначално е изпълнено с тънки плочи от сив камък, положени върху хоросанова подложка. По-късно е положена втора, тухлена подова настилка, също върху хоросанова замазка. От вътрешната стенопис in situ са запазени малки пасажи от цокълната живопис, върху северната стена и в олтарната ниша. Те са от цокълната живопис на наоса.

Предимно от цокълната стенопис са и многобройните дребни фрагменти, открити при разчистването на гробничните съоръжения в притвора, а също и в насипните пластове около църквата. В притвора са установени две гробни съоръжения – съответно в северната и южната му части. Гробниците са зидани, като северната е грижливо измазана. Тъй като скелетите не са запазени, очевидно и двете гробници са били отваряни, но неизвестно кога – по време на робството или при разкопките на В.Берон и Ж.Сьор. Два фрагмента от мраморни надгробни плочи, за съжаление без орнаменти и надписи, свидетелстват за ранга на погребаните тук високопоставени хсветски или духовни персони. Едновременно и еднотипно са оформени страничните галериите на църквата. Те са от запад и юг. Масивните дървени колони, които са носели едноскатния покрив са стъпвали на пет правоъгълни зидани фундамента. При южната галерия тази функция е отредена на пет уширения в стилобатния зид, които първоначално са били отделни правоъгълни фундаменти, но по-късно пространството между тях е било запълнено с градеж. Еднотипна е и плочниковата настилка в очертанията на западната и южната галерии. Тази настилка продължава западно и югозападно, извън очертанията на църквата. Интересен момент, най-вероятно с отношение към храмовия патрон на църква №3, е и група от подглазурни монограми върху съдове, изработени в сграфито техника, с буквата „Б". Успоредно с тях, се откриват и вторични издрасквания на същата буква върху обратните страни на дъна и стени на керамични съдове от същия период.

Самото явление, най-общо свързано с култа към царя, патриарха, към патрони на важни столични храмове и др. (Robov, 1999, p. 521), се

отнася към средата и втората половина на 14 век в материалната и духовната култура на столично Търново.

Отмира с падането на града, катко образци от следващи периоди не са установени (Robov, 1999, pp. 521-522). Въпросната група от комплекса при църква №3 е от над двадесет монограма, като единични находки са известни и от проучванията на манастира „Св. Иван Рилски", в югозападния сектор на Трапезица. Тук само ще отбележим, като пример, че най-голямата група подглазурни монограми с буквата „М" /40/ се откриват именно в манастира „Св. Четиридесет мъченици", в т.нар. Нов град и имат непосредствено отношение към храмовия патрон на църквата (Popov, 1985, p. 23), (Robov, 1985, p. 402). Възможно е храмов патрон на църква №3 да е била св. Богородица и като възможен прочит на откривани тук подглазурни монограми върху стените на съдове, изработени в сграфито техника, в контекста на това столично явление, което се появява в Търново около средата на XIV век и изчезва в края на това толетие, очевидно с падането на Търново и залеза на Второто царство. Върху две съседни тераси,западно и югозападно от църква №3 е оформен планово голям затворен ансамбъл.

Портата на комплекса, ситуирана в югозападната му част е оформена като представително съоръжение. Към нея отвежда път, свързвал терасата с основната артерия на Трапезица, между северната и югоизточната й порти. В рамките на комплекса, пътят следва непосредствено трасето на южния ограден зид на двора. Алеята свързва ансамбъла с основната комуникационна артерия на Трапезица – улицата между северната и южната порти на крепостта. Портата е с дължина от почти 5 м и светъл отвор на прохода 3,50 м. Настлана е с каменни плочи, като настилката продължава и източно от съоръжението.

Проходът е със сводово покритие, носено от тухлен арков пояс, като петите на арката са стъпвали върху пиластри откъм вътрешните лица на двата зида. Ширината на тухлените редове и тази на хоросановата фуга е изравнена, с похват, който познаваме от оформлението на някои от търновските църкви, например (Robov, 1996, p. 250). Многобройни фрагменти от стенопис свидетелстват за вътрешната украса на портата. Освен прецизната зидария от грижливо обработени камъни, положени в правилни редове, в общата фасадна декорация са включени и

многобройни керамопластични елементи. Това са кръгли панички, покрити със зелена глазура.

Каменна настилка, източно от портата, отвежда към постройка с внушителни размери, единствена в плана на затворения ансамбъл. Към тази сграда отвежда и каменната настилка от западната странична галерия на църквата, ориентирана в посока югозапад, като очертава вътрешна за комплекса алея (Robov, Dochev, 2008, p. 686).

Сградата е двуделна, с обща дължина от 32 м по оста изток-запад. Развита е по протежение на общия южен зид. Състои се от две части – западната със стопанска функция, а източната предназначена за обетателя на комплекса.

Сграда „А" е оформена като навес, затворен с П-образен градеж. Северната му фасада, с дължина от 8,80 м, остава отворена. Целта е директна комуникация с портата. Находките в западната сграда, като подкови, сбруя, апликации, конски зъби показват, че в приземиено е била разположена конушнята на комплекса. Вътрешно стълбище, върху трапецовидна основа е отвеждало към горно ниво, пригодено най-вероятно за склад. За това свидетелстват и откритите тук оловни пломби, прикрепени към съхраняваните товари. Дебелината на зидовете показва, че източната сграда, свързана с обетателя, е била поне двуетажна. Вътрешно членение, както и останки от подова настилка, не се установяват. Северният зид на постройката е еднoредов, като очевидно е играл роля на стилобат за дървена колонада върху която е стъпвал чардак. Приземието, на нивото на вътрешния двор на комплекса, е било оформено като подчардачно пространство.

Комплексът е ситуиран е върху две съседни тераси. На по-високата от тях, северната, е изградена църква №3. Функционална връзка към обширната тераса, северно от комплекса, не е установена. Следователно, установения ограден за двора зид от север е всъщност и северна граница на комплекса.

В общия силует на архитектурния ансамбъл, а и на този участък от крепостта Трапезица, църква №3 е въздействала като архитектурна доминанта. Чрез плочникова настилка, тя е свързана с единствената сграда в комплекса, ситуирана в югоизточната му част. Също с плочникова

настилка, сградата е свързана с единствения установен подход към вътрешността на комплекса, през портата, в югозападната част от плана.

Като цяло, очертания архитектурен ансамбъл е включен в оградено дворно пространство, като естествената доминанта е самата църква. Тя е ситуирана на по-високата, северна тераса. Според установените при проучването данни, просъществувал е до края на 14 век.

Плановата и функционална характеристика на комплекса го определя като граждански, сходен с болярското жилище, северно от двореца на Царевец. Той носи в плановите си особености елементи от традицията в устройството на някои от гражданските комплекси в столиците на Първото царство (Popkonstantinov, 1980), (Totev, 1995, p. 321).

Наличието на зидани гробни съоръжения в притвора на църква №3 е свидетелство за високия статус на обетателите тук, собствено като представители на висшата столична аристокрация. Оформен така, комплексът няма аналог в общата градоустройствена картина на Трапезица /на сегашния етап от проучванията/ и силно се доближава като устройство и функция до т.нар. Болярски комплекс на Царевец (Nikolova, 1973). Той е издигнат на площада, северно от двореца.

Паралелът с Болярския комплекс на Царевец, като планово-композиционно решение на един затворен архитектурен комплекс в чертите на столичното укрепено пространство, дава основание комплексът при църква №3 да бъде определен като представителен ансамбъл, обетаван от висши представители на столичната, а вероятно и на предстоличната аристокрация, както показва и богатият нумизматичен материал, илюстриращ обетаване през целия този период. Откритият тук костен завършек на архиерейски жезъл, дава определено основание комплексът да се свърже с висш представител на столичното духовенство, най-вероятно с епископски сан (Robov, 2019a).

Изборът на това престижно място за изграждането на затворен комплекс е удачен от всяка гледна точка. Терасата сред най-високите, които предлага билото на Трапезица. Тя е слънчева и хигиенична, с великолепен изглед, включително и към представителните институции на Царевец – двореца и патриаршията. Църква №3 е ситуирана в най-

източната част на ограденото пространство, а това запазва целостта на дворното пространство.

Широка, около 3 м алея, е осигурявала на комплекса непосредствен излаз към трасето на основната комуникация в крепостта Трапезица, улицата между северната и южната порти.

Църква №4. Разположента е непосредственои южно от църква №3, но на по-ниска тераса. Разкрита е по време на втората археологическа кампания, т.е. при разкопките от 1884 год., под ръководството на д-р Васил Берон. По план постройката е еднокорабна, кръстокуполна, от типа „стегнат кръст". От изток завършва с тристенна апсида. Един притвор. Градена със смесен градеж. Наосът е с поти квадрани пропорции. Източното и западното кръстни рамена са много къси. Фасадите са пластично разчленени на двустъпални декоративни ниши, аркирани и несъмнено с богата керамопластична декорация17, като при повечето църкви на хълма.

Църква №14. Разкрита при разкопките на Жорж Сьор през 1900 г. Като повечето църкви на Трапезица е еднокорабна, с полуцилиндричен свод. Различното при нея е добавянето на втори притвор, като етап в равитието на плана. Според Васил Димов, църквата е причислена към т.нар. „царски църкви" на Трапезица заради наличието на царски персонажи във вътрешната стенописна украса. Това са три царски изображения, две жени и един мъж, с къса пурпурна мантия, украса от бисери и скъпоценни камъни.

Църквата попада в групата на църкви-гробници, с долен гробничен етаж в южната половина на притвора. Първоначалната западна фасада е била пластично разчленена с две псевдоконструктивни ниши, разположени от двете трани на входа. Три ниши е имало от изток и по пет откъм северната и южната фасади на църквата. В градежа дяланите камъни се редували с тухлени пояси. Фасадите са били богато декорирани с керамопластична украса, многобройни фрагменти от която се откриват в насипите покрай южната крепостна стена.

Върху третата към юг тераса в югоизточния сектор на Трапезица,през 40-те години на 13 век е издигната голяма двуделна представителна постройка, непосредствено върху участъка на функционсиралият от края

на 12-ти до 30-те години на 13 век голям железарски комплекс.Видно от откритите тук монети е просъществувала до края на век.

Западната постройка е с правоъгълен план и с внушителни размери. Ширината й напълно обхваща ширината на самата тераса. В средата на Непосредствено пред западната фасада е оформено ходово ниво с каменна настилка, която отвежда към стъпала, свързващи сградата с улицата от юг. Това показва, че въпросната постройка функционално не е била свързана с разположената непосредствено от север епископия, а е функционсирала като като самостоятелен архитектурен обем. Вътрешното членение /ако е имало такова/ очевидно е било реализирано с масивна дървена конструкция. Подовата настилка е от каменни плочи положени върху трамбованата пръст.

Откритата масивна варовикова колона, както и две каменни бази са важен щрих в представителното оформление на въпросната постройка. Видно от мястото, където са открити, те най-вероятно са били положени върху нейния източен зид, част от който е граден на хоросанова спойка и е грижливо измазан откъм източната си страна. Относно функционалното предназначение на въпросната двуделна постройка от определящо значение е нейната източна половина оформлението на нейната източна половина. Със строителна техника, като установената тук, са градени и оформени най-представителните сгради на Трапезица. Налице са податки за сложен план на сградата, както и за контруктивните решения в интериора. От изток е установена и част от дъговиден градеж, чиято пълна реконструкция затваря апсида. Най-вероятно става въпрос за новооткрита постройка с култово предназначение. Липсата на стенопис, обаче, показва че това не е християнски храм.

От друга страна, долепената от запад голяма правоъгълна постройка, по-скоро допълва функционалната й характеристика като култово-обществена сграда. Напълно възможно е в случая, двуделната сграда да е поставена тук за нуждите на друг етнос обетавал като локализирана тук колония именно частк от крепостта Трапезица. Такива данни, ако се доверим на запазената топонимия, съществуват единствено по отношение на евреите като част от населението на столично Търново (Chaneva-Dechevska, 1988, p. 121), (Robov, 2019b). В

подкрепа на това са определени находки, открити в пластовете на проучваната двуделна постройка.

Сред тях е дъно от съд, украсен в сграфито техника и изобразена като централна композиция звезда на Давид. На досегашния етап от разкопките в сектор Югоизточен се очертава интересна градоустройствена картина, различна от това, което се установява в другите два проучвани сектора – Южен и Северен. Тук жилищен квартал не се установява и не се очертава. В проучвания участък структурообразуваща е ролята на големия затворен феодален ансамбъл при църква №3. Той е разгърнат като планово решение върху две съседни тераси. Върху по-високата от тях е църква №3 с роля на архитектурна доминанта в тази част от градската среда. Върху втората, по-ниска тераса е поставена портата към комплекса с широка алея, която свързва ансамбъла с централната алея на крепостта по оста север-юг. Върху тази тераса, непосредствено източно от портата е ситуирана голяма двуделна сграда, непосредствено свързана с обетателя на комплекса – високопоставено църковно лице, видно и от намерения костен завършек на архиерейски жезъл. В предшестващ период /края на XII-30-те години на XIII век, тук са били разположени производствените съоръжения на голям комплекс за обработка на желязо/. Върху най-южната от трите тераси е разположена голяма двуделна постройка с внушителни размери: изток-запад – около 21 м; север-юг – 13,50 м /външни размери/. От изток завършва с апсида. Източната й част е градена на хоросанова спойка, грижливо измазана с хоросан отвътре. Самата постройка вероятно е с обществена или религиозна функция, като на този етап от разкопките тя категорично не може да се приеме като една от църквите на Трапезица – планово, а и с особеностите на вътрешното си оформление.

Образи, ползвани в текста:

Обр.1. Църквите в юго-източния сектор на Трапе-зица. Манасиева хроника. Миниатюра върху л.2

Обр.2. Епископия. Порта

Обр.3. Епископия. Възстановка

Обр.4. Двуделна култова постройка. Апсида

Обр.5. Звездата на Давид върху сграфито съд.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Beron, V. (2004). Arheologicheski i istoricheki izsledvaniya. Veliko Tarnovo, 2004 // [Берон, В. (2004)Археологически и исторически изследвания. Велико Търново, 2004 г., с.18]

Chaneva-Dechevska, N. (1988). Tsarkovnata arhitetura v Balgariya prez XI-XIV vek. Sofia // [Чанева-Дечевска, Н. (1988) Църковната архитетура в България през XI-XIV век. С., с.121]

Dimov, V. (1915). Razkopkite na Trapezitsa v Tarnovo. IBAD, volume. V, 1915, s.129-130 // [Димов, В. (1915) Разкопките на Трапезица в Търново. ИБАД, т.V, 1915, с.129 и сл.]

Domuschiev, N. (1967). Za datata na osnovavaneto na parvoto arheologichesko druzhestvo v Balgariya. Arheologiya, IX, 1967, book 2 // [Домусчиев, Н. (1967) За датата на основаването на първото археологическо дружество в България. Археология, IX, 1967, кн.2, с.61]

Duychev, I. (1962). Miniatyurite na Manasievata letopis. S., 1962 // [Дуйчев, И. (1962) Миниатюрите на Манасиевата летопис. С., 1962, с.32]

Mavrodinov, N. (1931). Ednokorabnata i krastovidnata tsarkva po balgarskite zemi do kraya na XIV v. Sofia, 1931 // [Мавродинов, Н. (1931) Еднокорабната и кръстовидната църква по българските земи до края на XIV в. С., 1931, с.36]

Mavrodinov, N. (n.d.). Posledni Sachinenia.// [Мавродинов, Н. Пос. Съч., с.36]

Nikolova, Ya. (1962). Nyakolko dokumenta za razkopkite v Tarnovo i Nikopolis ad Istrum prez 1900 g. IOMT, kn.1, Varna, 1962 // [Николова, Я. (1962) Няколко документа за разкопките в Търново и Никополис ад Иструм през 1900 г. ИОМТ, кн.1, Варна, 1962, с.35]

Nikolova, Ya. (1973). Zhilishtnata arhitektura v Tarnovo prez XII -XIV vek. TrVTU „Kiril i Metodiy", volume VIII, book 2, IF, 1970-1971, Sofia, 1973, s.111-121 // [Николова, Я. (1973)Жилищната архитектура в Търново през XII-XIV век. ТрВТУ „Кирил и Методий", т.VIII, кн.2, ИФ, 1970-1971, С., 1973, с.111-121]

Popkonstantinov, K. (1980). Grazhdanski kompleksi v Pliska i Preslav. Srednovekovniyat balgarski grad. Sofia, 1980, s.117-118 // [Попконстантинов, К. (1980) Граждански комплекси в Плиска и Преслав. Средновековният български град. С., 1980, с.117-118]

Popov, A. (1985). Ivan-Aseneviyat manastir „Velikata lavra" v Tarnov. Kulturata na srednovekovniya Tarnov, Sofia, 1985 // [Попов, А. (1985) Иван-Асеневият манастир „Великата лавра" в Търнов. Културата на средновековния Търнов, С., 1985, с.23]

Robov, M. (1985). Za upotrebata na sadove s tsarski i patriarsheski monogrami prez XIII-XIV vek. Tarnovska knizhovna shkola, volume IV, Sofia,1985 // [М. Робов. За употребата на съдове с царски и патриаршески монограми през XIII-XIV век. Търновска книжовна школа, т.IV, С.,1985, с.402]

Robov, M. (1996). Nablyudeniya varhu keramoplastichnata ukrasa po tarnovskite tsarkvi /XII -XIV v./. Bog i tsar v balgarskata istoriya, Plovdiv, 1996 // [Робов, М. Наблюдения върху керамопластичната украса по търновските църкви /XII-XIV в./. Бог и цар в българската история, Пловдив, 1996, с.250]

Robov. M. (1999). Podglazuren monogram na Teodosiy Tarnovski ot Kilifarevskiya manastir. Tarnovska knizhovna shkola, volume VI, Veliko Tarnovo, 1999 // [М. Робов. (1999) Подглазурен монограм на Теодосий Търновски от Килифаревския манастир. Търновска книжовна школа, т.VI, Велико Търново, 1999, с.521]

Robov, M. (2002a). Bog i tsar v balgarskata istoriya. Plovdiv, 1996 // [Робов, М. (2002) Бог и цар в българската история. Пловдив, 1996, с.251]

Robov, M. (2002b). Risuvanata fasadna ukrasa na tsarkvata „Sv. Dimitar" vav Veliko Tarnovo. Tarnovska knizhovna shkola, volume 7, Veliko Tarnovo, 2002, pp. 766-768 // [Робов, М. Рисуваната фасадна украса на църквата „Св. Димитър" във Велико Търново. Търновска книжовна школа, т.7, Велико Търново, 2002, с.766-768]

Robov, M. (2019a). Kosten arhiereyski zhezal ot zatvoreniya kompleks pri tsarkva №3 na Trapezitsa. Tarnovska knizhovna shkola, 11, Veliko Tarnovo, ISBN 978-619-208-181-2, pp. 407-416 // [Робов, М. (2019) Костен архиерейски жезъл от затворения комплекс при църква №3 на Трапезица. Търновска книжовна школа, 11, Велико Търново, ISBN 978-619-208-181-2, с.407-416]

Robov, M. (2019b). Za padaneto na Tarnovo prez yuli 1393. Tsamblakovi cheteniya, Veliko Tarnovo, ISBN 978-619-208-195-9, pp. 254-255 // [Робов, М. (2019) За падането на Търново през юли 1393 г. Цамблакови четения, Велико Търново, ISBN 978-619-208-195-9, с.254-255]

Robov, M., Dochev, K. (2008). Arheologicheski razkopki na Trapezitsa, sektor „Yugoiztochen" /tsarkva №3/. AOR prez 2007, Sofia, 2008 // [Робов, М., Дочев, К. (2008) Археологически разкопки на Трапезица, сектор „Югоизточен" /църква №3/. АОР през 2007 г., С., 2008, с. 689 и обр.1 на с.686]

Totev, T. (1995). Novi nablyudeniya i danni za oblika na grazhdanskata arhitektura prez Parvoto balgarsko tsarstvo. Preslavska knizhovna shkola, volume 1, Shumen, 1995 // [Тотев, Т. Нови наблюдения и данни за облика на гражданската архитектура през Първото българско царство. Преславска книжовна школа, т.1, Шумен, 1995, с.321]

КИН

КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО:
ОПАЗВАНЕ, ПРЕДСТАВЯНЕ, ДИГИТАЛИЗАЦИЯ

CHH

CULTURAL AND HISTORICAL HERITAGE:
PRESERVATION, PRESENTATION, DIGITIZATION

Съставители
Петко Ст. Петков
Галина Богданова

Editors
Petko St. Petkov
Galina Bogdanova

Материалите в сборника са обект на авторско право. Разрешава се безвъзмездното ползване на техни електронни/ хартиени копия само за лична употреба или обучение, при пълно цитиране на текущата страница и след писмена декларация от цитиращия за липса на търговски намерения.

© Авторски колектив, 2020

This work is subject to copyright. Open and free of charge use of digital/hard copies of publications is granted only for personal or educational use, with full citation of the current page, and after written declaration of the quoting side for not-commercial Intention.

© Authors` Group, 2020

Техническо редактори:
Калина Сотирова-Вълкова
Николай Ноев
Паскал Пиперков

Technical editors:
Kalina Sotirova-Valkova
Nikolay Noev
Paskal Piperkov

НАЦИД регистрационен № 1209
Научна поредица: том 6, брой 2 (9)/2020
Science series: vol. 6, issue 2 (9)/2020
NCID Registry No. 1209

www.math.bas.bg/vt/kin
ISSN: 2367-8038